

ΕΥΗ ΨΑΡΡΟΥ

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΞΕΝΩΝ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ
ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑ ΚΑΙ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι να εξετάσουμε τις αρμοδιότητες και την επιρροή των αντιπροσώπων Ευρωπαϊκών κρατών στα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και κατά συνέπεια την πολιτική που αυτοί ασκούσαν σε ζητήματα τοπικού ενδιαφέροντος, τα οποία όμως, ορισμένες φορές, ελάμβαναν μεγαλύτερες διαστάσεις, αγγίζοντας τα όρια της διπλωματίας και των διεθνών σχέσεων, καθώς εμπλέκονταν επίσημοι φορείς Ευρωπαϊκών κυβερνήσεων και διοικητικοί υπάλληλοι του Οθωμανικού κράτους. Σε αυτά τα πλαίσια, πρόκειται να μελετήσουμε συγκεκριμένα περιστατικά που εκτυλίχθηκαν στη Χίο στα μέσα περίπου του 19^{ου} αιώνα, στα οποία εμπλέκεται άμεσα ο Γάλλος πρόξενος που έδρευε στο νησί, προκειμένου να αποκαλύψουμε πτυχές του ρόλου των προξένων και τη θέση που αυτοί κατείχαν στην τοπική κοινωνία.

Η σπουδαιότητα της Χίου από την εποχή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, μέρος της οποίας αποτελούσε το νησί, έγκειται στη στρατηγική γεωγραφική της θέση, καθώς βρισκόταν στο σταυροδρόμι των εμπορικών δρόμων που οδηγούσαν από τη Μικρά Ασία στη Μαύρη Θάλασσα από τη μία και στη Βόρεια ακτή της Αφρικής από την άλλη. Από τον 13^ο αιώνα η Χίος είχε κιόλας αναδειχθεί σε σταθμό διαμετακομιστικού εμπορίου της Ανατολικής Μεσογείου και της Αιγύπτου, και ταυτόχρονα αποτελούσε εμπορικό κέντρο για πολλά ευρωπαϊκά κράτη¹, με συνέπεια την εγκατάσταση στο νησί αντιπροσώπων των κρατών αυτών που μεριμνούσαν για την διεκπεραίωση των εμπορικών και οικονομικών συμφερόντων της χώρας τους.

Ύστερα από μία περίοδο δύο περίπου αιώνων Γενοβέζικης κυριαρ-

1. Argenti 1952, σ. 482.

χίας στη Χίο, κατά την οποία σημειώθηκε μεγάλη ανάπτυξη, κυρίως πολιτιστική και οικονομική, το 1566 το νησί περιήλθε στα χέρια των Οθωμανών αποτελώντας *σαντζάκι*, μικρή δηλ. διοικητική μονάδα της Αυτοκρατορίας, που άνηκε στην Επαρχία του Αρχιπελάγους. Η ανάπτυξη του νησιού συνεχίστηκε με το Ορθόδοξο αριστοκρατικό στοιχείο να αναλαμβάνει περισσότερες πρωτοβουλίες και αρμοδιότητες και να αναδεικνύεται σε κυρίαρχο, όσον αφορά στη διοίκηση και την οικονομία του νησιού, αναπτύσσοντας σημαντικές εμπορικές δραστηριότητες, τόσο εξαιτίας της καλλιέργειας εσπεριδοειδών όσο και της εκμετάλλευσης του μεταξιού και της ανάπτυξης της βιοτεχνίας υφασμάτων, περιζήτητων σε Ανατολή και Δύση.

Την πρόοδο του νησιού ανέκοψαν τα γεγονότα του 1822, αποτέλεσμα της εμπλοκής των κατοίκων του νησιού στην Ελληνική Επανάσταση, όταν με τις σφαγές της άνοιξης του ίδιου έτους η Χίος πραγματικά ερειπώθηκε, οι κάτοικοι της δολοφονήθηκαν και διασκορπίστηκαν και η οικονομική και πολιτιστική της ανάπτυξη αναχαιτίστηκε, χωρίς ποτέ οι κάτοικοι να καταφέρουν να ανακάμψουν πλήρως². Όταν αποκαταστάθηκε κάποια σχετική ηρεμία στο νησί και οι κάτοικοι επέστρεψαν, ξεκίνησε η αναδιοργάνωση της κοινότητας, κυρίως στις αρχές της δεκαετίας του 1830, με την ανάληψη των διοικητικών, εκτελεστικών και δικαστικών αρμοδιοτήτων από Χριστιανούς τοπικούς διοικητές, τους Δημογέροντες, και τον διορισμό του Ιωάννη Ψυχάρη ως αντιπροσώπου (εφόρου) της κοινότητας στην Υψηλή Πύλη³. Ο έφορος της Χίου ήταν επιφορτισμένος με τη διαφύλαξη των συμφερόντων του Χιακού λαού από αυθαιρεσίες των Οθωμανών υπαλλήλων στη Χίο, αλλά και κάθε είδους παρενόχληση και ταυτόχρονα μεριμνούσε για τη διευκόλυνση των υποθέσεων τους στην Οθωμανική Κυβέρνηση, με απώτερο πάντα στόχο την άμεση και προσωπική ενημέρωση του ίδιου του Σουλτάνου για ό,τι αφορούσε στο νησί. Ο Ψυχάρης ήταν ο σημαντικότερος παράγοντας που συνέβαλε στην αποκατάσταση των αρμοδιοτήτων των Δημογερόντων και

2. Psarrou 2003, σσ. 43-54.

3. Ψαρρού 2003-2005, σσ. 62-82 και ειδικότερα σσ. 68-79. Ο Ψυχάρης, ένας πλούσιος έμπορος Χιακής καταγωγής εγκατεστημένος στην Κωνσταντινούπολη, ορίστηκε ως αντιπρόσωπος της Χίου το 1832 από τον Σουλτάνο Μεχμέτ Β΄. Κατόπιν το 1839, ο Σουλτάνος Αμπντούλ Μετζήτ διόρισε επισήμως τον Ψυχάρη ως αντιπρόσωπο, καθιστώντας τον έτσι έμμοιθο υπάλληλο της Υψηλής Πύλης.

στην καθιέρωση τους για μια ακόμα φορά ως επίσημου φορέα εξουσίας στο νησί. Ο ρόλος του ήταν εξαιρετικά σημαντικός και επισκίαζε τη δύναμη των Δημογερόντων, ασκούσε εξαιρετική επιρροή στις αποφάσεις τους και ήταν αυτός που στην ουσία είχε αναλάβει τη διακυβέρνηση της Χίου, επιλέγοντας επιπλέον και τους ίδιους τους Δημογέροντες μέσα από μία τυπική διαδικασία⁴.

Όσον αφορά στην παρουσία εκπροσώπων ξένων δυνάμεων στο νησί, μετά την αποκατάσταση της τάξης, από μία αναφορά του προξένου της Αυστρίας στη Σμύρνη W. Von Chabert, πληροφορούμαστε ότι το 1842 στην περιοχή της Σμύρνης και στη Χίο ήταν εγκαταστημένοι υποπρόξενοι της Δανίας, της Μεγάλης Βρετανίας, της Ολλανδίας, της Ρωσίας, της Σαρδηνίας, της Ισπανίας και της Τοσκάνης⁵. Το αξίωμα των προαναφερθέντων προξένων ήταν τιμητικό⁶, εκτός του προξένου της Μεγάλης Βρετανίας, η υπηρεσία του οποίου ήταν έμμισθη⁷.

Ένα από τα σπουδαιότερα καθήκοντα των προξένων ήταν να εξυπηρετούν τα εμπορικά συμφέροντα της χώρας που αντιπροσώπευαν και ταυτόχρονα να αυξάνουν την επιρροή της κυβέρνησης τους στον εμπορικό κόσμο της Ανατολικής Μεσογείου. Επιπλέον στις αρμοδιότητες τους συμπεριλαμβανόταν η διευθέτηση ή και διαιτησία διαφορών και οικονομικών συναλλαγών των υπηκόων της χώρας τους, αλλά και η διεκπεραίωση συμβολαιογραφικών πράξεων. Παράλληλα στόχος τους ήταν να προστατεύουν τα συμφέροντα των συμπατριωτών τους που κατοι-

4. Psarrou 2003, σσ. 87-104 και ειδικότερα για την εκλογή των Δημογερόντων και την εμπλοκή του Ψυχάρη βλ. σσ. 93-98.

5. Argenti 1954, σ. xvi.

6. Οι πρόξενοι συνήθως ήταν έμποροι και ελάμβαναν ποσοστά επί των εμπορικών και άλλων συναλλαγών που διεκπεραίωναν στην περιοχή που έδρευαν.

7. Για το θεσμό του προξένου στα πλαίσια της εξωτερικής πολιτικής της Μεγάλης Βρετανίας, βλ. Middleton 1977. Βλ. επίσης: Puryear 1969 και Hale 2000. Αναφορικά με την ίδρυση, την οργάνωση αλλά και την εν γένει λειτουργία του Ελληνικού Προξενείου στη Χίο, βλ. τη μελέτη του Σπανού 1992, σσ. 65-140, eiusdem 1994, σσ. 131-162, eiusdem 1995, σσ. 139-160, eiusdem 1996, σσ. 127-156, eiusdem 1998/9, σσ. 135-166, όπου δημοσιεύονται πρωτότυπα έγγραφα των Ελλήνων προξένων που υπηρέτησαν στη Χίο. Η μελέτη αποτελεί πηγή για την κοινωνική και οικονομική ιστορία του νησιού, αλλά και τη δομή, την οργάνωση και τη λειτουργία του Ελληνικού Προξενείου στη Χίο.

κούσαν στη Χίο και να αποτρέπουν την οποιαδήποτε αδικία που ενδεχομένως θα έπρατταν σε βάρος τους Οθωμανοί αξιωματούχοι.

Οι πρόξενοι, που μερικές φορές εκπροσωπούσαν περισσότερες από μία χώρες, κύριο μέλημα είχαν ακόμη την προστασία των Ρωμαιοκαθολικών που κατοικούσαν στην Ανατολική Μεσόγειο, προκειμένου να αποφευχθεί οποιαδήποτε αδικία σε βάρος τους σύμφωνα με το καθεστώς των διομολογήσεων, που παραχωρούσαν δικαιώματα και προνόμια σε υπηκόους ξένων χωρών που κατοικούσαν σε εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και ταυτόχρονα παρείχαν σε αυτούς εμπορικές διευκολύνσεις στα πλαίσια ειδικής συμφωνίας της χώρας τους και της Υψηλής Πύλης. Από τις επίσημες αναφορές των προξένων στη Χίο, γίνεται κατανοητό ότι, η αξιοπρεπής διαβίωση, η οικονομική κατάσταση και η προστασία των Ρωμαιοκαθολικών ενδιέφερε ιδιαίτερα τις κυβερνήσεις των Δυτικών χωρών, καθώς ανήκαν στο ίδιο δόγμα και για αυτό το λόγο υπερασπίζονταν σθεναρά τα συμφέροντα τους, ενώ ταυτόχρονα προσπαθούσαν να τους εξυπηρετούν και να ικανοποιούν τις ανάγκες και τα αιτήματά τους, αφού το Ορθόδοξο στοιχείο στο νησί, όπως προαναφέρθηκε, ήταν πολυπληθέστερο. Η παροχή προστασίας και η εξασφάλιση των συμφερόντων των ομοθρήσκων τους αποτελούσε για τους προξένους απόδειξη προς τους ανωτέρους τους ότι αυτοί εκπροσωπούσαν επάξια τη χώρα τους. Ταυτόχρονα όμως, οι ευρωπαϊκές δυνάμεις με πρόφαση ότι στόχευαν στην προστασία των Χριστιανών της Μέσης Ανατολής επέτρεπαν πολλές φορές στο στόλο τους να εξορμήσει στο Αιγαίο περιοδεύοντας εκεί. Ο πραγματικός ίσως λόγος ήταν να αποκτήσουν μεγαλύτερη επιρροή στις εμπορικές επιχειρήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο, αλλά και να επιβληθούν στους αντιπάλους τους που είχαν κοινά συμφέροντα στην περιοχή του Αρχιπελάγους.

Παρόλο που τα καθήκοντα των προξένων ήταν σχετικά με τις εμπορικές συναλλαγές στον τόπο που έδρευαν και τη διεκπεραίωση των υποθέσεων της χώρας που αντιπροσώπευαν, οι πρόξενοι ασκούσαν επιπλέον υπηρεσίες προς όφελος των Κυβερνήσεών τους. Για παράδειγμα λειτουργούσαν ως «Υπηρεσία Πληροφοριών», συγκεντρώνοντας στοιχεία για τις ναυτικές επιχειρήσεις και τον εξοπλισμό κρατών που είχαν κοινό ενδιαφέρον για κάποιες περιοχές, κατέγραφαν την κίνηση πλοίων στα λιμάνια και ανέφεραν τα γεγονότα που συνδέονταν άμεσα με τα συμφέροντα της χώρας τους, όπως ήταν η γενικότερη πολιτική κατάσταση και οι συνθήκες που επικρατούσαν στη συγκεκριμένη περιοχή, οι οποίες θα μπορούσαν να επηρεάσουν και να διαμορφώσουν τη στρατηγική που θα

ακολουθούσε η κυβέρνηση τους⁸. Όλες αυτές οι πληροφορίες καταγράφονταν σε επίσημες αναφορές, τα γνωστά διπλωματικά έγγραφα, τα οποία οι πρόξενοι και υποπρόξενοι απηύθυναν στους ανωτέρους τους, είτε αυτοί ήταν πρέσβεις που έδρευαν στην Κωνσταντινούπολη ή πρόξενοι που ήταν εγκαταστημένοι στην Σμύρνη και υπάγονταν στη δικαιοδοσία τους είτε ακόμα και απευθείας στον Υπουργό Εξωτερικών της χώρας τους. Από τα έγγραφα αντλούμε πληροφορίες για υπηρεσιακά ζητήματα στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων των προξένων, για τον εξοπλισμό των προξενείων και των προσώπων που απασχολούνταν στην υπηρεσία του προξενείου, αλλά και για θέματα που αφορούσαν στις σχέσεις και τη συνεργασία διπλωματών.

Οι αναφορές των προξένων και των διπλωματών αποτελούν πρωτογενείς πηγές που περιέχουν σημαντικές πληροφορίες για την κοινωνικοοικονομική ζωή και την πολιτική κατάσταση της περιοχής όπου έδρευαν. Ταυτόχρονα περιλαμβάνουν πληροφορίες και για άλλα μέρη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και του Ελλαδικού χώρου. Το πρόβλημα με τα έγγραφα αυτά έγκειται στο ότι αντιπροσωπεύουν την άποψη του εκάστοτε προξένου και σχεδόν πάντα είναι υπό την επήρεια της προσωπικής του αντίληψης, ανάλογα με την πολιτική της χώρας του στη συγκεκριμένη περιοχή, τα οικονομικά συμφέροντα και τις βλέψεις της από τη σκοπιά του προξένου. Στις αναφορές υπάρχουν στατιστικά στοιχεία για το εμπόριο, τις ποσότητες εισαγωγών και εξαγωγών διάφορων προϊόντων, αλλά και την κίνηση των λιμανιών. Αυτές οι πληροφορίες θεωρούνται αντικειμενικές κατά το δυνατόν. Αναμφισβήτητα όμως, πληροφορίες για το ίδιο θέμα από αρχεία διαφορετικών χωρών θα πρέπει να συγκρίνονται και με άλλες πηγές, προκειμένου να γίνεται έλεγχος και επαλήθευση των στοιχείων. Στα έγγραφα καταγράφονται επίσης γεγονότα γενικότερου ενδιαφέροντος, που, αν και έχουν έντονο το υποκειμενικό στοιχείο, σε συνδυασμό με άλλες πηγές και έγγραφα της εποχής αποτελούν σπουδαίες μαρτυρίες.

Εξίσου σημαντικά είναι τα στατιστικά στοιχεία για τον πληθυσμό,

8. ΧΦ 1563 (χειρόγραφο ευρισκόμενο στη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Χίου «Ο Κοραΐς»), σ. 35, οι Δημογέροντες της Χιακής κοινότητας σε επιστολή του έτους 1844 αναφέρουν σχετικά: «διότι εν γένει όλοι οι πρόξενοι είναι κατά χρέος οι κατάσκοποι των Κυβερνήσεων των».

τα οποία μας επιτρέπουν να σχηματίσουμε μια εικόνα για τη δημογραφία και την πληθυσμιακή ανάπτυξη της Χίου, κυρίως μετά την καταστροφή του 1822 που δεν υπήρχαν επίσημες απογραφές πληθυσμού. Το σημαντικό με την περίπτωση της Χίου είναι ότι ο Φίλιππος Αργέντης έχει συγκεντρώσει διπλωματικά έγγραφα από όλες της περιόδους της Χιακής ιστορίας, τα οποία εξέδωσε στο αντίστοιχο βιβλίο που αναφέρεται στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο⁹. Επίσης σημαντικό είναι ότι στα έγγραφα αυτά υπάρχει χρονολογική σειρά, πράγμα που ενισχύει την ιστορική συνέχεια των γεγονότων, καθώς οι πρόξενοι ήταν εντεταλμένοι να ενημερώσουν τους ανώτερους τους σε τακτά χρονικά διαστήματα. Παρόλο που οι αναφορές αφορούσαν μόνο στη Χίο, αντανakλούν τις γενικότερες συνθήκες που επικρατούσαν εκείνη την περίοδο στην περιοχή του Αιγαίου. Όπως πληροφορούμαστε από τον Αργέντη, οι Γάλλοι υποπρόξενοι και πρόξενοι έχουν αφήσει περισσότερο υλικό, σε αντίθεση με τους συναδέλφους τους Άγγλους¹⁰. Έτσι διασώζονται έγγραφα με λεπτομερείς περιγραφές για σημαντικά γεγονότα που αφορούσαν στη Χιακή ιστορία και ρίχνουν φως στην καθημερινή ζωή των κατοίκων.

Η τακτική του να υφίσταται Γάλλος πρόξενος στη Χίο ξεκίνησε από το 1624 με Γενοβέζο στην καταγωγή πρόξενο, ενώ για πρώτη φορά διορίστηκε Γάλλος υποπρόξενος το 1698 από τον Γάλλο πρόξενο που έδρευε στη Σμύρνη. Η εκπροσώπηση της Γαλλίας εξακολούθησε μέχρι και τον δέκατο ένατο αιώνα¹¹. Ο Αργέντης εξηγώντας το λόγο του μεγάλου ενδιαφέροντος από Γαλλικής πλευράς για την ύπαρξη προξένου στη Χίο, υποστηρίζει ότι η παρουσία του στο νησί σχετίζεται άμεσα με τις προθέσεις της Γαλλικής κυβέρνησης να ελέγχει και να παρακολουθεί στενά τις κινήσεις του Οθωμανικού στόλου στην περιοχή του Αιγαίου και της Μεσογείου¹². Η Χίος εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης παρείχε αυτή τη δυνατότητα και εξυπηρετούσε τις ανάγκες της Γαλλικής κυβέρνησης.

Μέσα από τα προξενικά έγγραφα, αντλούμε πληροφορίες για τις σχέσεις ορθόδοξων και καθολικών στη Χίο, που κατά καιρούς εμφανίζονταν ταραγμένες, καθώς οι ορθόδοξοι προσπάθησαν να επιβληθούν στους

9. Ενδεικτικά βλ.: Argenti 1941, 1954, 1970, 1932, 1933.

10. Argenti 1954.

11. Ό.π., vol. 1, σ. xv.

12. Ό.π., vol. 1, σσ. xvi-xvii.

καθολικούς, τους Λατίνους όπως αναφέρονται στις ελληνικές πηγές, ενώ οι τελευταίοι δεν συμμορφώνονταν με τις επιταγές των ορθοδόξων διοικητών του νησιού. Τέλος, καταγράφονται πληροφορίες για την κοινωνική ζωή, την εκπαίδευση, την οικονομία, την πολιτική τόσο του νησιού όσο και των κρατών που είχαν συμφέροντα στην περιοχή. Έτσι λοιπόν, παρατηρούμε ότι οι πληροφορίες που περιλαμβάνονται στα διπλωματικά έγγραφα διακρίνονται σε κύριες και συμπληρωματικές.

Στη συνέχεια, θα προχωρήσουμε στην παρουσίαση και ανάλυση των γεγονότων που αναφέραμε στον πρόλογο της μελέτης. Κατά το έτος 1844 οι Δημογέροντες, που εκτός των άλλων είχαν επιφορτιστεί με τη συλλογή της ετήσιας φορολογίας και την επίδοση του ποσού στον Οθωμανό Διοικητή του νησιού, αντιμετώπιζαν δυσκολίες στη συγκέντρωση των φόρων, καθώς οι κάτοικοι βρίσκονταν ακόμα σε οικονομική δυσπραγία εξαιτίας των γεγονότων του 1822, κατά τα οποία καταστράφηκαν τα περιβόλια των εσπεριδοειδών και όλες οι καλλιέργειες που δυστυχώς δεν είχαν αποκατασταθεί παρόλο που είχαν περάσει είκοσι και πλέον έτη από τη σφαγή. Ταυτόχρονα το *χαράτσι* που όφειλε η κοινότητα στην Υψηλή Πύλη, δεν ελαττώθηκε αν και οι κάτοικοι είχαν καταθέσει σχετικό αίτημα, και όχι μόνο αυτό, αλλά νέοι φόροι είχαν προστεθεί καθιστώντας τους κατοίκους υπόχρεους σε ακόμα μεγαλύτερη οικονομική επιβάρυνση. Εκτός από το οικονομικό πρόβλημα που αντιμετώπιζαν οι Δημογέροντες, διαφαίνεται από τις επιστολές τους ότι βρίσκονταν αντιμέτωποι με σοβαρά προβλήματα όσον αφορά στις σχέσεις τους με τους Οθωμανούς αξιωματούχους στο νησί, οι οποίοι καταπατούσαν τα δικαιώματα των Δημογερόντων και αγνοούσαν τις αποφάσεις τους¹³. Ταυτόχρονα ο Οθωμανός διοικητής του νησιού, δεν τους παρείχε καμία βοήθεια στην ποινική δίωξη ενός Μουσουλμάνου κατοίκου, Οθωμανού υπηκόου, που είχε διαπράξει αδίκημα σε βάρος μίας γυναίκας Χριστιανής, επιτρέποντας του με τη στάση του να βρει άσυλο και προστασία σε προξενείο¹⁴.

Παράλληλα το 1844 οι Δημογέροντες αντιμετώπιζαν ακόμη μεγαλύτερες και σοβαρότερες δυσκολίες, καθώς οι Έλληνες υπήκοοι κάτοικοι του νησιού σε συνεργασία και με την υποστήριξη προξένων που έδρευαν

13. ΧΦ 1563.

14. Ό.π., σσ. 8-9. Στο έγγραφο δεν προσδιορίζεται σε ποιο προξενείο κατέφυγε ο δράστης.

στη Χίο¹⁵, προσπάθησαν επανειλημμένως να αποφύγουν την απόδοση των φορολογικών τους υποχρεώσεων. Οι πρόξενοι ενίσχυαν τη στάση των οφειλετών υποστηρίζοντας ότι αυτοί ήταν Έλληνες υπήκοοι και κατά συνέπεια δεν άνηκαν στην κατηγορία των φορολογούμενων για κεφαλικό φόρο. Οι Δημογέροντες κατηγορούσαν τους προξένους για συγκάλυψη, καθώς οι φοροδιαφυγόντες δεν είχαν στην κατοχή τους τα απαραίτητα έγγραφα που αποδείκνυαν ότι ήταν υπήκοοι ευρωπαϊκού κράτους¹⁶. Οι Χριστιανοί διοικητές παραπονούνταν για την οικονομική απώλεια της κοινότητας, αλλά ταυτόχρονα παρουσιάζονταν εξοργισμένοι γιατί ενώ οι ίδιοι κάτοικοι ήταν ιδιοκτήτες κτηματικής περιουσίας, με το ίδιο πρόσχημα της Ελληνικής υπηκοότητας αρνούνταν να καταβάλουν στο ταμείο της κοινότητας, το ποσό του κτηματικού φόρου που τους αναλογούσε¹⁷. Με μεγάλη επιμονή οι Δημογέροντες σε επιστολή τους προς τον Ψυχάρη, ζητούσαν να εγκατασταθεί μόνιμα στη Χίο Έλληνας πρόξενος, ο οποίος θα παρέδιδε στο μεικτό συμβούλιο του νησιού (μεζλήσι)¹⁸ ακριβή κατάλογο με τα ονόματα όλων των Ελλήνων που κατοικούσαν στη Χίο προσωρινά, προκειμένου «να παύση η αυθαίρετος υπεράσπισις των ξένων Προξένων προς τον τυχόντα ως Έλληνα»¹⁹.

Οι Δημογέροντες δυσανασχετούσαν επιπλέον γιατί οι πρόξενοι και οι λιμενικές αρχές του Ελληνικού κράτους παραχωρούσαν ελληνική υπηκοότητα σε Χιώτες πλοιάρχους, οι οποίοι προηγούμενα ήταν υπήκοοι της Αυτοκρατορίας, και πέραν αυτού υπερασπίζονταν και τα δικαιώματα των ναυτών που ανήκαν στα πληρώματα τους, ισχυριζόμενοι ότι και αυτοί ήταν Έλληνες, άρα δεν είχαν καμία φορολογική υποχρέωση έναντι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας²⁰. Ακόμα χειρότερα για τους Δημο-

15. Ούτε σε αυτή την περίπτωση αναφέρεται η υπηκοότητα των προξένων.

16. ΧΦ 1563, σ. 35.

17. Ό.π., σ. 27, 43.

18. Σύμφωνα με τις μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, στις επαρχίες δημιουργήθηκαν μεικτά συμβούλια με τη συμμετοχή τοπικών αρχόντων και Οθωμανών αξιωματούχων, εκπροσώπων της Κυβέρνησης, όπου επιλαμβάνονταν των θεμάτων που απασχολούσαν τη συγκεκριμένη περιοχή. Βλ. Shaw 2000, σσ. 183-231. Inalcik 1978, part XVI. Ειδικότερα για την περίπτωση της Χίου, βλ. Ψαρρού 2004-2006, σσ. 93-119 και Psarrrou 2008, σσ. 65-80.

19. ΧΦ 1563, σ. 30.

20. Ό.π., σσ. 35-36.

γέροντες ο «Γαλλορώσσος Πρόξενος», όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν τον Φραγκίσκο Πάσκουα, όχι μόνο απαιτούσε να μην πληρώνει ο ίδιος τους φόρους που του αναλογούσαν για την έγγειο περιουσία του, αλλά ταυτόχρονα όλες οι ιδιοκτησίες που άνηκαν σε δυτικές εκκλησίες και δυτικούς ιερείς, δηλ. καθολικούς, που βρίσκονταν υπό την προστασία της Γαλλίας, να χαίρουν πλήρους φορολογικής ατέλειας²¹. Οι Δημογέροντες εξέφρασαν την ανησυχία τους αναφορικά με το ζήτημα. Σχετικά σε επιστολή τους γράφουν ότι εξαιτίας των «δήθεν Ελλήνων», αλλά και των Λατίνων που κατοικούσαν στη Χίο, οι οποίοι δεν κατέβαλαν τακτικά τις οφειλές τους, η κοινότητα επρόκειτο να υποπέσει σε σημαντικό έλλειμμα και κατά συνέπεια σε χρέος στην Οθωμανική Αυλή, το οποίο θα επωμιζόταν οι φτωχοί ραγιάδες της Χίου, «αφού οι πρόξενοι άνοιξαν τον δρόμο του να κάμνουν με ένα λόγον τον ραγιάν Έλληνα ότι ώρα θέλουν»²². Οι σχέσεις των Δημογερόντων με τους προξένους έγιναν κάθε άλλο παρά φιλικές και αμοιβαίας κατανόησης. Σύμφωνα με τη γνώμη των ίδιων των Χριστιανών διοικητών, οι πρόξενοι είχαν τη δύναμη να επιβάλλουν τη θέληση τους σε ορισμένα ζητήματα και να προκαλούν με τη στάση τους αναστάτωση και ταραχή στην τοπική κοινωνία, πράγμα που εμπόδιζε τους Δημογέροντες να εκτελέσουν απερίσπαστα τα καθήκοντα τους²³.

Το πρόβλημα στις σχέσεις Δημογερόντων και Γάλλου προξένου διογκώθηκε όταν ο τελευταίος παρέδωσε στο νέο Οθωμανό Διοικητή της Χίου²⁴ αντίγραφο μιας έγγραφης διαμαρτυρίας του δυτικού επισκόπου της Χίου, με την οποία καταφερόταν εναντίον των Δημογερόντων, γιατί αυτοί είχαν σφραγίσει δύο μαγγανοπήγαδα που βρίσκονταν σε υποστατικά (κτήματα) ιδιοκτησίας κάποιας δυτικής εκκλησίας²⁵. Ο επίσκοπος υπο-

21. Ό.π., σ. 36.

22. Ό.π., σ. 36.

23. Ό.π., σσ. 47-48, χαρακτηριστικά οι Δημογέροντες αναφέρουν: «οι κύριοι Πρόξενοι είναι ικανοί με μίαν μόνον σφυρίκτραν να μας αναστατώσουν εκ νέου».

24. Σχετικά με το διορισμό του νέου διοικητή βλ. ΧΦ 1563, σ. 20, 21 και 26. Οι Δημογέροντες δεν παρέλειπαν στην αλληλογραφία τους να γνωστοποιήσουν στον Ψυχάρη πόσο κακές ήταν οι σχέσεις τους με τον προηγούμενο Οθωμανό Διοικητή του νησιού επιμένοντας στην αντικατάστασή του, για παράδειγμα βλ. ΧΦ 1563, σσ. 14-15.

25. Το σφράγισμα των πηγαδιών ήταν η κοινή πρακτική που εφαρμοζόταν για όσους δεν ήταν συνεπείς στις υποχρεώσεις τους.

στήριζε στη διαμαρτυρία του ότι όλα τα υποστατικά των δυτικών εκκλησιών, αν και βρίσκονταν σε έδαφος υπό Οθωμανική κυριαρχία ήταν «ασύδοτα», γιατί η Γαλλία προστάτευε το δόγμα και τα δικαιώματα της Καθολικής Εκκλησίας στη Χίο. Από την άλλη πλευρά, οι Δημογέροντες υποστήριζαν ότι η μοναδική καθολική εκκλησία που ήταν απαλλαγμένη από κάθε φορολογική υποχρέωση ήταν αυτή του Σαν Φελίτζε (Αγίου Ευτύχιου), η οποία ήταν κτισμένη εντός του περιβάλλοντος τοίχου του οικοπέδου όπου ήταν κτισμένο το Γαλλικό προξενείο. Επιπλέον, τόνιζαν ότι το προηγούμενο έτος όπου πάλι είχε τεθεί παρόμοιο ζήτημα, η Οθωμανική Κυβέρνηση είχε χορηγήσει απαλλαγή από τη φορολογία αποκλειστικά και μόνο στην προαναφερόμενη εκκλησία και σε καμία άλλη. Προς απόδειξη του επιχειρήματος τους οι Δημογέροντες απέστειλαν στον έφορο τους στην Κωνσταντινούπολη ένα μεταφρασμένο αντίγραφο του σχετικού αυτοκρατορικού φερμανιού. Σε αντίποινα ο Γάλλος πρόξενος κατήγγειλε εγγράφως στον Οθωμανό Διοικητή του νησιού τη συμπεριφορά των Δημογερόντων. Όταν αυτοί πληροφορήθηκαν το γεγονός παρουνσιάστηκαν στο Διοικητή ζητώντας του να επιστρέψει την αναφορά στον Γάλλο πρόξενο γιατί οι αξιώσεις των καθολικών ήταν αβάσιμες και πρόσθεσαν ότι σύμφωνα με τις οδηγίες που είχαν λάβει από την Υψηλή Πύλη ένα χρόνο νωρίτερα, οι περιουσίες των καθολικών, τόσο ιδιωτικών όσο και εκκλησιαστικών, υπόκειντο σε φορολόγηση και μάλιστα συμπεριλαμβάνονταν στο κατ' αποκοπή σύστημα φορολογίας (*μακτού*), που είχε επιβληθεί στην κοινότητα της Χίου²⁶.

Το θέμα είχε λάβει τέτοιες διαστάσεις που οι Δημογέροντες μας πληροφορούν από τα γραφόμενα τους ότι «περί μαγγάνων όπου εβουλώσαμεν οι κύριοι Δυτικοί μας προέβαλον και δια της Γαλλικής εφημερίδος της Σμύρνης, αλλά τούτο δεν θέλει μας εμποδίζει προς τον Υψηλόν Δεβλέτι και την Πατρίδα τα χρέη μας»²⁷. Ακόμα και μετά το δημοσίευμα της εφημερίδας, οι Δημογέροντες παρέμειναν απτόητοι υποστηρίζοντας τη θέση τους. Ταυτόχρονα επέμεναν ότι οι «ραγιάδες» ιερείς των δυτικών εκκλησιών, οι οποίοι είχαν στην κατοχή τους πλούσια υποστατικά και είχαν γεννηθεί και ανατραφεί στη Χίο δεν είχαν κανένα δικαίωμα να αιτούνται την εξαίρεση τους από το «Βασιλικόν χαράτζι», και πολύ περισ-

26. ΧΦ 1563, σσ. 37-38.

27. *Ο.π.*, σ. 41.

σότερο αποδοκίμαζαν τους ισχυρισμούς των ιερέων, όταν οι τελευταίοι επέμεναν ότι υπηρετούσαν τα υποπροξενεία και άνηκαν στο προσωπικό τους, έχοντας κληθεί από τους προξένους να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους και ως υπάλληλοι τους έχαιραν ασυδοσίας²⁸.

Όσον αφορά στο σφράγισμα των πηγαδιών, οι Δημογέροντες απέστειλαν στον έφορο σχετικό έγγραφο, το οποίο ο Ψυχάρης μετέφρασε και παρέδωσε στην Αυτοκρατορική Κυβέρνηση, που από ότι φάνηκε επικροτούσε τη στάση και τις ενέργειες τους²⁹. Αυτό που ενδιέφερε την Αυτοκρατορία ήταν η απόδοση της φορολογίας από όλους τους υπηκόους, προκειμένου να μην ζημιωθεί στο ελάχιστο το Δημόσιο Ταμείο. Κύριο μέλημα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν το οικονομικό και για αυτό το λόγο, ενώ παραχωρούσε διευκολύνσεις στους κατοίκους της Χίου αναφορικά με διοικητικά ζητήματα, σε καμία περίπτωση δεν ικανοποίησε αιτήματα των Δημογερόντων για την ελάττωση των φόρων ή τη μη καταβολή τους στην περίπτωση που οι τελευταίοι δεν κατάφεραν να συγκεντρώσουν το οφειλόμενο ποσό. Κάτι τέτοιο δεν συνέβη ούτε τα πρώτα χρόνια μετά την καταστροφή του 1822, όταν για προφανείς λόγους οι εναπομείναντες κάτοικοι αδυνατούσαν να αντεπεξέλθουν στην όποια οικονομική επιβάρυνση, και όταν μάλιστα οι ίδιοι οι Οθωμανοί προσκάλεσαν όσους κατοίκους είχαν διασωθεί προκειμένου να οικιστεί εκ νέου το νησί. Ίσως τελικά, ο σημαντικότερος λόγος που οδήγησε τους Οθωμανούς σε αυτή την απόφαση περί επαναπατρισμού των Χίων, ήταν η οικονομική απώλεια της Αυτοκρατορίας από τη φορολόγηση των κατοίκων.

Ο έφορος σε επιστολή του προς τους Δημογέροντες, τους συνεχάρη επαινώντας τους για τη σταθερότητα των αποφάσεων τους και το χειρισμό του όλου θέματος, ενώ ταυτόχρονα τους ενθάρρυνε να διατηρήσουν την ίδια στάση καθώς, όπως αναφέρει και η ίδια η Κυβέρνηση για μία ακόμα φορά επικροτούσε τις ενέργειες τους γιατί διαφύλατταν έτσι τα συμφέροντα της Αυτοκρατορίας³⁰. Οι διαφωνίες όμως αυξάνονταν όλο

28. Ό.π.

29. Γενικά Αρχεία Κράτους, φάκελος 302, επιστολή με ημερομηνία 12 Αυγούστου 1844.

30. Γενικά Αρχεία Κράτους, φάκελος 302, επιστολή με ημερομηνία 28 Οκτωβρίου 1844.

και περισσότερο, καθώς οι καθολικοί ιερείς αρνούνταν να πληρώσουν τους φόρους που τους αντιστοιχούσαν. Οι Δημογέροντες από την άλλη επέμεναν ότι οι καθολικοί ιερείς, ήταν Οθωμανοί υπήκοοι και κατά συνέπεια το μερίδιο τους στη φορολογία έπρεπε απαρεγκλίτως να καταβληθεί. Ταυτόχρονα το πρόβλημα με τα εκκλησιαστικά κτήματα εξακολουθούσε, ενώ οι Δημογέροντες υποστήριζαν ότι οι επίτροποι των κτημάτων επηρεάζονταν από τη γνώμη του Γάλλου υποπρόξενου Φραγκίσκου Πάσκουα, τον οποίο στα έγγραφα τους αναφέρουν ως «κύριο Φραντζεσκάκη»³¹. Στη συνέχεια αφού έδωσαν στους καθολικούς επιτρόπους δύο μέρες διορία να τακτοποιήσουν το χρέος τους, αποφάσισαν να προχωρήσουν στην προσωποκράτηση τους σε περίπτωση που αυτοί δεν συμμορφώνονταν³².

Ενώ οι Δημογέροντες μέχρι εκείνο το σημείο χειρίζονταν το θέμα μόνοι τους, εν τέλει ζήτησαν τη μεσολάβηση του νέου Οθωμανού Διοικητή του νησιού, ο οποίος όταν πληροφορήθηκε τα γεγονότα, προσκάλεσε ο ίδιος τους επιτρόπους να πληρώσουν το χρέος των εκκλησιών, διευκρινίζοντας τους ότι σε περίπτωση που δεν συμμορφώνονταν με τις υποδείξεις των Δημογερόντων, οι τελευταίοι θα αναγκάζονταν να τους επιβάλουν την ποινή της προσωποκράτησης, όπως είχαν ήδη ενημερωθεί. Μάλιστα σε επιστολή τους προς τον Ψυχάρη οι Δημογέροντες επισύναψαν και αντίγραφα των τίτλων ιδιοκτησίας των κτημάτων, προκειμένου να αποδείξουν ότι τα επιχειρήματά τους ήταν ορθά και οι ενέργειες τους δικαιολογημένες³³. Από την άλλη πλευρά ο πρόξενος Πάσκουα παρέμενε σταθερός στις θέσεις του, διαδίδοντας στην τοπική κοινωνία ότι επρόκειτο να καταπλεύσει στο λιμάνι της Χίου Γαλλικός στολίσκος αποτελούμενος από φρεγάτα και μπρίκια προκειμένου να υποστηρίξουν τα αιτήματα των καθολικών και ταυτόχρονα να αιτηθούν την τιμωρία των Δημογερόντων³⁴.

Εν συνεχεία έφτασε με Γαλλικό μπρικι στη Χίο ο επίσκοπος των δυτικών, ο οποίος παρέδωσε στον Οθωμανό διοικητή μια αναφορά, μετα-

31. ΧΦ 1563, σ. 51.

32. Ό.π., σσ. 51-52.

33. Ό.π., σ. 51.

34. Ό.π., σ. 55, οι Δημογέροντες αναφέρουν ότι οι δυτικοί διένεμαν λίβελους στα καφενεία της πόλης εναντίον τους, ενώ παράλληλα διέδιδαν ότι επρόκειτο να τους αποπέμψουν από το νησί.

φρασμένο αντίγραφο της οποίας απέστειλαν και πάλι οι Δημογέροντες στον Ψυχάρη. Οι Δημογέροντες ισχυρίστηκαν ότι ο διοικητής του πλοίου συμπεριφέρθηκε περιφρονητικά προς αυτούς ενώπιον μάλιστα όλων των αξιωματικών και των ιεραρχών που συνόδευαν τον επίσκοπο. Ο διοικητής του πλοίου ενημέρωσε ότι είχε διαταχθεί από τον Γάλλο πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη να παραδώσει στον Οθωμανό διοικητή της Χίου ένα διάταγμα και να απαιτήσει στο διάστημα μιας ώρας να αρθεί η σφράγιση των μαγγάνων των δυτικών εκκλησιών, καθιστώντας τον διοικητή υπεύθυνο για την εκτέλεση της. Ο δε επίσκοπος ανακοίνωσε ότι εάν οι Δημογέροντες δεν αποσφράγιζαν τα πηγάδια, επρόκειτο ο διοικητής του πλοίου με τη συνοδεία του να το πράξουν. Ταυτόχρονα, πληροφορούμαστε από τους Δημογέροντες ότι ο Πάσκουα απείλησε τον Σούμπαση της Χίου, Οθωμανό αξιωματούχο που ήταν επιφορτισμένος με αστυνομικά καθήκοντα, ότι θα εκδιωκόταν από το νησί. Παρόλα αυτά, ο Οθωμανός διοικητής διευκρίνισε ότι η διαταγή που είχαν φέρει από τη Γαλλική Πρεσβεία οι δυτικοί, αναφερόταν μόνο στην εκκλησία του Αγίου Ευτύχιου και όχι σε όλες της δυτικές εκκλησίες της Χίου. Παράλληλα οι Δημογέροντες υποστήριζαν ότι: «τας ιδιοκτησίας των δυτικών εκκλησιών ανεγερθέντων υπό των Φραγγοραγιάδων Χίων, τας εννοούμεν ραγιάδικας και ως τοιαύτας ζητούμεν δικαιωματικώς το δόσιμον των, το οποίο πάντοτε επλήρωναν»³⁵. Επιπρόσθετα, όπως οι ίδιοι οι Δημογέροντες ανέφεραν σε επιστολή τους, θεωρούσαν χρέος τους προς την Κυβέρνηση, όχι μόνο να μην αποσφραγίσουν τα πηγάδια, αλλά και να προχωρήσουν σε αυστηρότερα μέτρα μέχρι να εξοφλήσουν οι δυτικοί τα χρέη τους. Παρόλη την αυστηρή στάση που επέδειξε ο Οθωμανός διοικητής, οι Δημογέροντες που θεωρούσαν ότι είχε θιγεί η αξιοπρέπεια τους λόγω της συμπεριφοράς της δυτικής αντιπροσωπείας, αναρωτιόνταν πως ήταν δυνατόν οι Δυτικοί να μεταχειρίζονται κατά αυτόν τον προσβλητικό τρόπο τον Οθωμανό Διοικητή³⁶. Παράλληλα, σκεπτόμενοι μακροπρόθεσμα,

35. ΧΦ 1563, σ. 56. Οι άλλες δυτικές εκκλησίες από τις οποίες οι Δημογέροντες ζητούσαν την καταβολή του φορολογικού τους μεριδίου ήταν αυτή του Αγίου Νικόλαου στην πόλη της Χίου, της Παναγίας στο Φραγκοβούνι και του Αγίου Ιωάννου στα Σκλαβιά.

36. ΧΦ 1563, σ. 56, «ερωτώμεν είναι τάχα αυτός τρόπος να φέρονται προς ένα Καϊμακάμη, οι υπάλληλοι τοιαύτης φιλικής Δυνάμεως».

ισχυρίζονταν ότι εάν απαλλάσσονταν οι δυτικές εκκλησίες από την καταβολή των φόρων, τότε όλοι οι δυτικοί που είχαν στην κατοχή τους μεγάλες και σημαντικές ιδιοκτησίες στη Χίο, θα παραχωρούσαν εικονικά τις περιουσίες τους σε αυτές στις εκκλησίες, αποβλέποντας σε μία ενδεχόμενη φοροαπαλλαγή, και στη συνέχεια το μερίδιο της φορολογίας που τους αναλογούσε θα επιβάρυνε τους υπόλοιπους κατοίκους, οι οποίοι όμως σε καμία περίπτωση δεν θα ήταν ικανοί να αντεπεξέλθουν και για αυτό κάποιοι θα αναγκάζονταν να εγκαταλείψουν το νησί τους. Η εικασία αυτή των Δημογερόντων θα μπορούσε να χαρακτηριστεί υπερβολική, όμως, δεδομένης της καταστροφής του νησιού και της ενδεούς κατάστασης των κατοίκων, σε συνδυασμό με τις καθημερινές και απρόοπτες δυσκολίες που αντιμετώπιζαν, ως ένα βαθμό δικαιολογείται.

Οι Δημογέροντες πίστευαν ότι η όλη αναστάτωση υποδαυλίστηκε από τον Γάλλο πρόξενο, τον οποίο θεωρούσαν υπεύθυνο, γιατί αυτός ήθελε να απαλλάγει η γυναίκα του, η οποία ήταν Οθωμανός υπήκοος, από τη φορολογία της μεγάλης κτηματικής της περιουσίας. Έτσι λοιπόν, όπως αναφέρουν στα γραφόμενα τους οι Χριστιανοί διοικητές, ο πρόξενος για να αποκτήσει σύμμαχο και συμπαραστάτη συμπαρέσυρε και τον επίσκοπο, ο οποίος ήταν ευνυπόληπτο πρόσωπο, εξαιτίας της ιεροσύνης του³⁷. Ο επίσκοπος στηριζόταν στη θρησκευτική προστασία που του παρείχε η Γαλλία, όμως αυτού του είδους η προστασία δεν είχε σχέση με την καταβολή των φόρων. Οι Δημογέροντες επέμεναν ότι η Γαλλία όφειλε να περιορίσει την προστασία της στους καθολικούς της Χίου μόνο σε θέματα θρησκείας, όπως συνέβαινε με τη Ρωσία που είχε δικαίωμα να προστατεύσει τους Ορθοδόξους μόνο σε θρησκευτικά ζητήματα. Η περιουσία των «Τουρκοραγιαδικών Δυτικών Εκκλησιών», όπως αυτές χαρακτηρίστικά αναφέρονται στο κείμενο, δεν ήταν Γαλλικής ιδιοκτησίας, για τον απλούστατο λόγο ότι βρίσκονταν επί Οθωμανικού εδάφους και κατά συνέπεια αυτές οι περιουσίες υπόκειντο στην Οθωμανική νομοθεσία³⁸.

Ο πρέσβης της Γαλλίας είχε ζητήσει με έγγραφο του προς τον Οθωμανό Διοικητή την αποσφράγιση των πηγαδιών, χωρίς να γνωρίζει ότι τα κτήματα ανήκαν σε «Τουρκοραγιαδικές Δυτικές εκκλησίες»³⁹. Κατά τους

37. ΧΦ 1563, σσ. 54-57.

38. Ό.π., σ. 58.

39. Ό.π., σ. 59.

Δημογέροντες, ο Πάσκουα είχε θέσει σε κίνδυνο την υπόληψη της χώρας του. Αυτός μάλιστα παραπλάνησε και το Διοικητή του Γαλλικού πλοίου και ακόμα χειρότερα ενέπλεξε και τη Γαλλική Πρεσβεία και κατά συνέπεια και τη Γαλλική Κυβέρνηση⁴⁰. Οι Δημογέροντες πίστευαν ότι με τη στάση και τις ενέργειες τους έπρατταν το καθήκον τους τόσο απέναντι στους συμπατριώτες τους, αλλά και στην Οθωμανική Κυβέρνηση. Όντας αντιμέτωποι με αυτά τα γεγονότα, οι Δημογέροντες αποκαλούσαν το όλο κίνημα των δυτικών «ανταρσία», υποστηρίζοντας ότι ήταν «δημοσίως αξιόποινι ως ένοχοι εγκλήματος απείθειας κατά του Βασιλέως των. Τάχα δεν είναι δυνατόν να τους φυλακίσει και παιδεύσει η Διοίκησης δια την απείθειαν των ούτων ραγιάδων»⁴¹. Επιπρόσθετα, οι Δημογέροντες υποστήριζαν ότι η αρνητική στάση των καθολικών δεν οφειλόταν στη αδυναμία τους να αντεπεξέλθουν οικονομικά, αλλά στην εμπάθεια τους κατά των ορθοδόξων και ταυτόχρονα γιατί ήθελαν με κάποιο τρόπο να αντιδράσουν και να προκαλέσουν αναστάτωση στην τοπική κοινωνία.

Τον Ιανουάριο του 1845, ο Γάλλος πρόξενος Πάσκουα, παρέδωσε στον Οθωμανό διοικητή αυτοκρατορικό διάταγμα σύμφωνα με το οποίο η Υψηλή Πύλη υποδείκνυε την αποσφράγιση των πηγαδιών. Οι Δημογέροντες πληροφόρησαν σχετικά τον έφορο. Στη συνέχεια ο διοικητής ζήτησε από τον πρόξενο να αναγνωρίσει και να αποδεχτεί ότι οι καθολικοί ήταν «ραγιάδες», Οθωμανοί υπήκοοι υπό Οθωμανική εξουσία και σε περίπτωση που ο Γάλλος πρέσβης δεν είχε αποστείλει στον πρόξενο σχετικό έγγραφο κατόπιν συμφωνίας με την Υψηλή Πύλη βάσει του οποίου θα εξαιρούντο από τη φορολογία οι καθολικοί, τότε οι τελευταίοι ήταν υπόλογοι στην Οθωμανική κυβέρνηση και όφειλαν να καταβάλουν τους φόρους τους στο ταμείο της Χιακής κοινότητας με διορία είκοσι τεσσάρων ωρών. Ύστερα από αυτές τις εξελίξεις και εφόσον ο πρόξενος δεν είχε στην κατοχή του αυτοκρατορικό διάταγμα, οι επίτροποι των δυτικών εκκλησιών συμμορφώθηκαν με τις υποδείξεις του διοικητή τακτοποιώντας άμεσα τις εκκρεμότητες τους⁴².

40. Ό.π., σσ. 59-60. Οι Δημογέροντες χαρακτηρίζουν τον Πάσκουα: «φαντασμένον ανθρωπάριον, το οποίον είναι ικανόν να βάλλη εις δυσαρέσκειαν και αυτὰς τα Κυβερνήσεις. Είθε να εγνώριζεν η Κυβέρνησις του πόσον την ατιμάζει και να αντικαταστήση άλλον εις την θέσιν του».

41. ΧΦ 1563, σ. 61.

42. Ό.π., σ. 76, 20 Ιανουαρίου 1845.

Τα προβλήματα με τους καθολικούς και τους απλήρωτους φόρους τάλαιπώρησαν τη Χιακή κοινότητα για μακρά χρονική περίοδο. Οι Δημογέροντες από τη μια υποστήριζαν τις απόψεις τους με αιτιολογημένα και βάσιμα επιχειρήματα, ενώ οι καθολικοί αγνοούσαν ακόμα και τις εντολές του Οθωμανού διοικητή, βασιζόμενοι στην προστασία του Γάλλου προξένου. Αρχικά οι Δημογέροντες προσπάθησαν να χειριστούν οι ίδιοι το ζήτημα, κατόπιν ακολούθησε η μεσολάβηση του Οθωμανού διοικητή του νησιού, ο οποίος συνδιαλέχθηκε και επισήμως με την αποστολή της Γαλλικής Πρεσβείας, εφόσον αυτός ήταν ο επίσημος αντιπρόσωπος της Οθωμανικής Κυβέρνησης στο νησί. Διαπιστώθηκε λοιπόν η σύμπραξη των Χριστιανών διοικητών του νησιού και του Οθωμανού αξιωματούχου, για την από κοινού διευθέτηση του θέματος, έχοντας βέβαια η κάθε πλευρά τις προσωπικές της βλέψεις και λόγους. Από τη μία οι Δημογέροντες δεν ήθελαν να επιβαρυνθούν οι Ορθόδοξοι κάτοικοι της κοινότητας, και από την άλλη ο Οθωμανός διοικητής επεδίωκε να μη ζημιωθεί οικονομικά η Αυτοκρατορία. Παρά τις προσπάθειες τους οι Δημογέροντες, ανήμποροι πλέον να επιλύσουν το ζήτημα σε τοπικό επίπεδο και εφόσον ενεπλάκη και ο ίδιος ο Πρέσβης της Γαλλίας, μέσω του αντιπροσώπου της Χιακής κοινότητας Ι. Ψυχάρη ζήτησαν την επικουρία της Οθωμανικής κυβέρνησης, στις οδηγίες της οποίας στηρίζονταν προκειμένου να διευθετηθεί το ζήτημα. Παρατηρούμε λοιπόν την εμπλοκή επίσημων φορέων, αντιπροσώπων της Γαλλικής και της Οθωμανικής Κυβέρνησης, τόσο σε τοπικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο κρατών.

Με την παρέμβαση της Οθωμανικής Κυβέρνησης το ζήτημα έληξε ύστερα από διαπραγματεύσεις ενός περίπου έτους. Οι Δημογέροντες πίστευαν ότι η Κυβέρνηση ενήργησε κατά αυτό τον τρόπο προκειμένου να δικαιώσει τους ορθόδοξους κατοίκους της Χίου που αντιμετώπιζαν γενικότερες δυσκολίες. Η Οθωμανική Κυβέρνηση από την πλευρά της όφειλε να λειτουργήσει έτσι προστατεύοντας τα κεκτημένα της σε ένα ζήτημα που ήταν πρωτεύον στα πλαίσια της πολιτικής που ασκούσε, δηλ. τα έσοδα από τη φορολόγηση των υπηκόων της σε όποιο θρήσκευμα κι αν αυτοί άνηκαν. Από την άλλη πλευρά, η ίδια Κυβέρνηση γνωρίζοντας την οικονομική καταστροφή που υπέστησαν οι κάτοικοι, ίσως έκρινε ότι οι ορθόδοξοι δεν θα μπορούσαν να επιβαρυνθούν και με το μερίδιο των καθολικών και συνεπώς το Οθωμανικό κράτος θα αντιμετώπιζε πρόβλημα στη συλλογή της φορολογίας και τελικά μία ενδεχόμενη απώλεια φόρου που σαφώς θα ζημίωνε το Αυτοκρατορικό Ταμείο. Άλλωστε όπως προ-

αναφέρθηκε, οι καθολικοί ήταν υπήκοοι του Σουλτάνου και είχαν ιδιοκτησία επί Οθωμανικού εδάφους, κατά συνέπεια ήταν υπόλογοι σε οποιαδήποτε οικονομική επιβάρυνση αντιστοίχως με τους ορθόδοξους υπηκόους του Σουλτάνου.

Οι Δημογέροντες από την άλλη επέμεναν στην απόδοση φόρων από τους καθολικούς, υποστηρίζοντας ότι προσπαθούσαν να φανούν αντάξιои της εμπιστοσύνης της Οθωμανικής Κυβέρνησης, που στην ουσία, έστω και άτυπα, νομιμοποιούσε το αξίωμα τους, εφόσον τους αποδέχονταν και τους αναγνώριζε ως ορθόδοξους διοικητές της κοινότητας. Όμως τα κίνητρα τους φαίνεται να είναι περισσότερο σχετικά με τα συμφέροντα του τόπου, καθώς γνώριζαν ότι εάν τελικά οι καθολικοί πετύχαιναν το στόχο τους, το βάρος της φορολόγησης τους θα επωμιζόταν η κοινότητα, και ταυτόχρονα οι Δημογέροντες προσπαθούσαν να αποτρέψουν μια περαιτέρω ενδυνάμωση της θέσης και του ρόλου των καθολικών στη Χίο και να αποφύγουν τελικά μια ενδεχόμενη μελλοντική αξίωση σχετικά με την απόκτηση περισσότερων δικαιωμάτων επί των εσωτερικών υποθέσεων της κοινότητας. Ταυτόχρονα οι Δημογέροντες στόχευαν στο να περιορίσουν τον Πάσκουα στα αμιγώς προξενικά του καθήκοντα, για να μην προκαλέσει στο εξής επιπλέον προβλήματα στην κλειστή κοινωνία της Χίου, τόσο σε πολιτικό όσο και κοινωνικό επίπεδο, εγείροντας επιπλέον αξιώσεις ασύμφορες για την κοινότητα και τους ορθόδοξους λειτουργούς της. Επιπλέον, οι Δημογέροντες ήθελαν να αποτρέψουν την πρόκληση μιας μεγαλύτερης αναστάτωσης που θα διογκωνόταν και τελικά θα γινόταν αιτία ώστε οι κάτοικοι του νησιού να έρθουν αντιμέτωποι με την Οθωμανική κυβέρνηση, κάτι εντελώς ασύμφορο για τους κατοίκους, οι οποίοι προσπαθούσαν να είναι συνεπείς στις υποχρεώσεις τους και να διατηρούν ομαλές σχέσεις με τη Υψηλή Πύλη, αφού εξαιτίας των γεγονότων του 1822 και τη δυσάρεστη θέση στην οποία είχαν περιέλθει, δεν είχαν περιθώρια άλλης επιλογής. Γι' αυτό το λόγο απέφευγαν να προκαλέσουν αναστάτωση, θέλοντας να αποδείξουν ότι ήταν πιστοί υπήκοοι του Σουλτάνου, και σαφώς δεν επιθυμούσαν να επέμβει κάποιος πρόξενος και να καταστρέψει την εικόνα που αυτοί ήθελαν να περάσουν για την κοινότητα τους.

Οι σχέσεις των Δημογερόντων με τους προξένους δεν ήταν πάντοτε φιλικές, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι βρίσκονταν σε μόνιμη ένταση ή ότι δεν υπήρχε συνεργασία σε ορισμένα ζητήματα κοινοτικού ενδιαφέροντος ή ακόμα και σε καθαρά προσωπικό επίπεδο ανάμεσα σε δημογέρον-

τες και προξένους κυρίως όσο αφορούσε σε ιδιωτικές οικονομικές και εμπορικές συναλλαγές. Στην προκειμένη όμως περίπτωση, ο Γάλλος πρόξενος, σύμφωνα με τη άποψη των Δημογερόντων, ήταν ο ταραχοποιός που έθετε σε κίνδυνο την ηρεμία και τα συμφέροντα της κοινότητας, προκαλώντας ένα επεισόδιο που οδήγησε στην ανάμειξη και επέμβαση της Οθωμανικής Κυβέρνησης και του Γάλλου Πρέσβη στην πρωτεύουσα της Αυτοκρατορίας. Από την άλλη πλευρά ο πρόξενος, από ότι φάνηκε, προσπαθούσε να εδραιώσει περισσότερο τη θέση του στην τοπική κοινωνία και να αυξήσει το γόητρο και την επιρροή του στους καθολικούς κατοίκους του νησιού, εξυπηρετώντας τα συμφέροντα τους. Αν και απουσιάζουν οι πηγές από την πλευρά των καθολικών που αναφέρονται στο ζήτημα, συμπερασματικά γίνεται αντιληπτό ότι οι καθολικοί ιερείς, αλλά και οι επίτροποι των δυτικών εκκλησιών, ασκούσαν πίεση στους Δημογέροντες για να πετύχουν το στόχο τους, χρησιμοποιώντας ως κάλυψη το δόγμα τους και την προστασία που τους παρείχε το Γαλλικό κράτος. Αξιοπρόσεκτο είναι ότι, αν και το θέμα απέκτησε πολιτικές διαστάσεις, οι Δημογέροντες δεν καταφέρθηκαν εναντίον του Γαλλικού κράτους, αφού μάλιστα οι σχέσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μέρος της οποίας αποτελούσε και η Χίος, ήταν σχέσεις συνεργασίας με τη Γαλλία, σύμφωνα με το πνεύμα των διομολογήσεων. Οι Δημογέροντες συγκεκριμενοποιούσαν την αντίθεση τους στο πρόσωπο του Πάσκουα και του δυτικού επισκόπου. Επιπλέον, οι ορθόδοξοι διοικητές της Χιακής κοινότητας δεν αντέκλειντο στο θεσμό του προξένου, αλλά στον πρόξενο Πάσκουα, ο οποίος σύμφωνα με την άποψη τους, παρακώλυε το έργο τους, δημιουργούσε προβλήματα στην τοπική κοινωνία και κλυδώνιζε τις σχέσεις τους με το Οθωμανικό κράτος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Argenti 1932 = P. Argenti, *The Massacres of Chios* (Οξφόρδη 1932).
- Argenti 1933 = P. Argenti, *Chios liberata, or the Occupation of Chios by the Greeks in 1912 as Described in Contemporary Documents, and Chios during the Great War* (Λονδίνο 1933).
- Argenti 1941 = P. Argenti, *Chios Vincita or the Occupation of Chios by the Turks (1566) and their Administration of the Island, 1566-1912* (Κέμπριτζ 1941).
- Argenti 1952 = P. Argenti, *The Occupation of Chios by the Genoese and their Administration of the Island 1346-1566. Described in Contemporary Documents and Official Dispatches* (Κέμπριτζ 1952).
- Argenti 1954 = P. Argenti, *Diplomatic Archives of Chios, 1577-1841*, τ. 1-2 (Κέμπριτζ 1954).
- Argenti 1970 = P. Argenti, *Religious Minorities of Chios. The Jews and the Roman Catholics* (Κέμπριτζ 1970).
- Hale 2000 = W. Hale, *Turkish Foreign Policy 1774-2000* (Λονδίνο 2000).
- Inalcik 1978 = H. Inalcik, "Application of the *Tanzimat* and its Social Effects", εις *The Ottoman Empire: Conquest, Organization and Economy* (εκδ. H. Inalcik), (Λονδίνο 1978), part XVI.
- Middleton 1977 = C.R. Middleton, "The Consular Service", εις *The Administration of British Foreign Policy* (Ντάραμ 1977).
- Psarrou 2003 = E. Psarrou, *The Administration of Chios 1822-1868: An Aegean Island under Ottoman Rule* (Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, University of Birmingham 2003).
- Psarrou 2008 = E. Psarrou, "The Announcement of the *Hatt-i Şerif* in Chios: conflicts over an Imperial Decree", *Middle East Forum* 7 (2008), σσ. 65-80.
- Puryear 1969 = V.J. Puryear, *International Economics and Diplomacy in the Near East, A study of British Commercial Policy in the Levant 1834-1853* (Archon Books 1969).
- Shaw 2000 = S.J. Shaw, "The Origins of Representative Government in the Ottoman Empire: An Introduction to the Provincial Councils, 1839-1876", εις *Studies in the Ottoman Empire and Modern Turkey* (εκδ. S. Shaw), (Ιστανμπούλ 2000), σσ. 183-231.
- Σπανός 1992 = Γρ. Σπανός, "Το Ελληνικό Προξενείο της Χίου", *Φιλολογική*

- Χίος* 1 (1992), σσ. 65-140.
- Σπανός 1994 = Γρ. Σπανός, “Το Ελληνικό Προξενείο της Χίου”, *Φιλολογική Χίος* 3 (1994), σσ. 131-162.
- Σπανός 1995 = Γρ. Σπανός, “Το Ελληνικό Προξενείο της Χίου”, *Φιλολογική Χίος* 4 (1995), σσ. 139-160.
- Σπανός 1996 = Γρ. Σπανός, “Το Ελληνικό Προξενείο της Χίου”, *Φιλολογική Χίος* 5 (1996), σσ. 127-156.
- Σπανός 1998/9 = Γρ. Σπανός, “Το Ελληνικό Προξενείο της Χίου”, *Φιλολογική Χίος* 7 (1998/9), σσ. 135-166.
- Ψαρρού 2003-2005 = Ε. Ψαρρού, “Η Διοίκηση της Χίου μετά τη σφαγή του 1822 και ο Ιωάννης Ψυχάρης”, *Μνημοσύνη* 16 (2003-2005), σσ. 62-82.
- Ψαρρού 2004-2006 = Ε. Ψαρρού, “Οι Πρώιμες Μεταρρυθμίσεις στη Διοίκηση των Επαρχιών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Περίπτωση της Χίου, 1839-1841,” *Φιλολογική Χίος* 10 (2004-2006), σσ. 93-119.

EVI PSARROU

ABSTRACT

THE PRESENCE OF WESTERN CONSULS IN THE EASTERN
MEDITERRANEAN RELATIONS WITH THE
“DEMOGERONTIA” AND THE OTTOMAN GOVERNMENT

As the title of this paper suggests the main issue in question is the authority and the activities of foreign consuls in the Eastern Mediterranean and the policies they pursued and adopted as well as their actions on several issues of local interest.

We examine the consuls' role in relation to the local trade and their participation on dispute settlement and financial transactions, as well as the drafting of notarial deeds between the citizens of their countries. Furthermore, we speak about the consuls' entitlement to protect the interests of all the inhabitants within the boundaries of their seat who belonged to the Roman Catholic faith. Also, their capacity as Intelligence Service to their governments is discussed as they used to give information about the activities of their rivalries in the area of Mediterranean.

In the second part of this paper we refer to the relations of the French consul F. Pasqua, seated in the island of Chios, and the local Christian administrators, the Demogerontes. We examine his involvement on issues related to the taxation of the Chiot community which caused great disturbance in the local society, as he supported the claims of the Catholics who refused to pay off their share in taxation. Furthermore we study how this issue became so important as to lead to the interference of the local Ottoman administrator, the French Ambassador and the Ottoman Government. Finally we refer to the joint effort in resolving amicably the above problem and the solution reached.